



BBC 12. PSYKOLOGENES VEIER BØR VÆRE RANSAKELIGE

Jeg har sjelden lagt skjul på at jeg er litt ”outsider” innenfor psykologien. Med dette mener jeg at jeg har liten kontakt med andre psykologer som arbeider innenfor andre etater og ut fra andre faglige retninger. Og der jeg jobber, i voksensseksjonen av habiliteringstjenesten i Hedmark, er jeg eneste psykolog, selv om det er to psykologer på barneseksjonen. Jeg tar alltid en titt i Tidsskrift for Norsk Psykologforening når det kommer i begynnelsen av hver måned. Det hender at jeg finner litt av interesse, men gjennomgående bruker jeg ikke mye tid på å lese hva norske psykologer skriver. Det skyldes nok for det meste at jeg har en ”lang historie på” å finne mer interessante ting andre steder. Når jeg har lite med norske kolleger å gjøre, kan det nok også skyldes at jeg ikke akkurat er den som stikker meg mest fram.

En del ganger tenker og jobber jeg åpenbart nokså ulikt mine fagfeller. Det kan gjelde på mange områder, men her vil jeg belyse det med to eksempler som dreier seg om det har vært riktig å plassere personer over eller under streken for lett utviklingshemning. Begge hadde fått en psykolograpport som sa at de *ikke* hadde utviklingshemning. Da jeg leste hvordan de to psykologene hadde kommet fram til sine konklusjoner, stusset jeg litt.

Det ene eksemplet gjelder en person i overgangen til voksen alder som BUP for noen år siden hadde testet til en IQ på drøyt 60. Øvrig fungering var i samme gate. Diagnosen ble lett utviklingshemning. I tillegg til at IQ ikke bør overskride ca. 70, krever dette kort fortalt at personen ikke fungerer bedre enn følgende DSM-IV-TR-definisjon av lett utviklingshemning:

”De fleste med lett psykisk utviklingshemning utvikler sosiale ferdigheter og språk før de er fem år. De fleste har minimale sensoriske og motoriske svekkelser, og kan ofte ikke skjernes fra barn uten psykisk utviklingshemning før de blir eldre. I slutten av tenårene har de lært de fleste skoleferdighetene som tilsvarer femte klasse. I voksen alder kan de lære nok sosiale ferdigheter og fungere godt nok i arbeidslivet til å klare seg selv, men kan trenge veiledning, støtte og bistand i vanskelige sosiale og økonomiske situasjoner. Med riktig støtte kan de fleste med lett psykisk utviklingshemning klare seg godt i samfunnet, enten alene eller i bofellesskap med andre.”

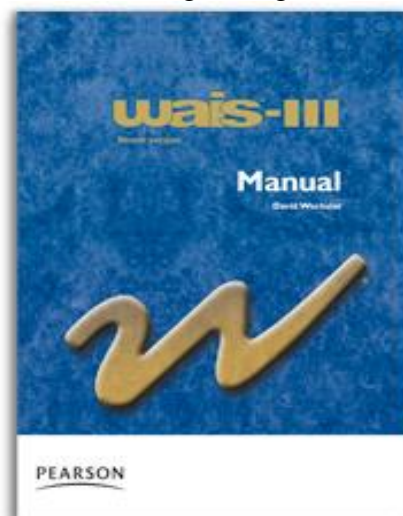
For øvrig anslår man grovt sett at en person med lett utviklingshemning fungerer omtrent på nivå med et normalutviklet barn som er 9–12 år gammelt.

Så fikk ungdommen en psykolog fra en annen BUP-enhet som terapeut, og denne psykologen kom fram til en rar konklusjon, etter min mening. Etter et år eller to i rollen som terapeut, skulle terapeuten på nytt vurdere om den som nå var blitt en langtidsklient hadde utviklingshemning. Terapeuter er jo til for å hjelpe pasienter, men noen ganger kan dette dras litt langt. Måten det gikk for langt på var at terapeuten hjalp sin pasient under evnetesten, det vil si ut over hva retningslinjene sier at testleder skal gjøre! Da kommer det vel heller ikke som noe stort sjokk at IQ-en kom over den grensen mellom lett utviklingshemning og det såkalte normalområdet (skjønt det kan diskuteres hvor ”normalt” det er å ha en IQ på for eksempel 75), selv om differansen på ingen måte var betryggende. Konklusjonen ble at ungdommen ikke hadde utviklingshemning, uten at ungdommens generelle fungering ble

vurdert. Dette satte barnevernet, og selvfølgelig ungdommen selv, i en vanskelig situasjon. Ungdommen var snart 18 år, og snart ikke under barnevernets omsorg lenger. ”Mangel” på en diagnose for utviklingshemning, som vi faktisk må kalle det, ville ha gjort det langt vanskeligere å stable på beina en forsvarlig kommunal omsorg for henne. Barnevernet ba meg derfor om å vurdere spørsmålet om utviklingshemning på nytt, selvfølgelig i et håp om at jeg skulle få dem ut av jammerdalen og skape tilnærmet paradisiske tilstander. En slik oppgave, med klar heltestatus innen rekkevidde, takket jeg selvfølgelig ikke nei til. Jeg begrunnet at den siste evnevurderingen ikke var valid, og gjorde sammen med skole, foreldre og tilsatte i barnevernet en gjennomgang av hvordan ungdommen fungerte på de tre sentrale områdene som DSM-IV-TR-definisjonen beskriver. Det ligger vel i kortene at konklusjonen ble lett utviklingshemning. Selvfølgelig snakket jeg også med ungdommen selv, sammen med en ansatt i barnevernet.

I det andre eksemplet var rapporten basert på en nevropsykologisk undersøkelse. Noe slikt er ikke unnagjort på en time eller to. Personen skal gjennom et ”batteri” av tester, ofte inkludert det som kalles Halstead-Reitan-batteriet. Bortsett fra at batteri er et begrep for en oppladbar strømkilde, forbinder jeg ordet med noe i retning oppstilling av en serie med kanoner, det vil si et rent militært begrep. Begrepet indikerer altså at det kan være store greier. I tillegg er det vel liten tvil om at mange nevropsykologiske tester er nokså fjernt fra en kartlegging av hvordan en person i det store og hele fungerer i konkrete, daglige situasjoner. Eller hva sier dere til ”Finger tapping”, der den som undersøkes skal slå langfingeren mot bordplaten fleste mulig ganger på et visst antall sekunder, ”Rhythm test”, som går ut på å gjenta bestemte rytmer, samt en test som går ut på føle med taktilsansen, med bind for øynene, hvilke former en tar på? Jeg er ikke i tvil om at nevropsykologi har en viktig plass på mer spesialiserte områder som epilepsi og kartlegging av følger av hjerneskader. Men i kartlegging av personers generelle, daglige fungering? Neppe, spør dere meg. Diagnoseverkene har heller ingen krav om at det skal gjøres nevropsykologiske undersøkelser når en skal ta stilling til om en person har utviklingshemning. Rettene sagt er nevropsykologi ikke nevnt i det hele tatt.

Da jeg undersøkte personen med en WAIS-III, den mest brukte testen for å vurdere IQ hos personer over 16 år, viste den en IQ såvidt over 70, det vil si så lavt at diagnosen lett utviklingshemning ikke kunne utelukkes. Da jeg undersøkte hvordan personen fungerte skolemessig, samt arbeidsferdigheter og selvstendighet i dagliglivet, igjen i tråd med DSM-IV-TR-definisjonen, var det betydelige svekkelser på disse områdene som skyldtes manglende ferdigheter og læreevne. Diagnosen ble derfor lett utviklingshemning, eller F70 Lett psykisk utviklingshemning som er den fullstendige betegnelsen.



Omslaget på manualen til WAIS-III.

Selvskryt? Litt kanskje, men jeg er opptatt at det jeg gjorde er nokså logisk og naturlig. Leser dere diktet mitt på slutten av denne BBC-en, ser dere også at jeg kan være ydmyk, i alle fall på andre områder. Mitt poeng er at det gjøres mye rart, og at det er viktig ikke å ta ting for god fisk sånn uten videre. Ellers er det selvfølgelig ikke spesielt hyggelig å stille diagnosen utviklingshemning, selv om det ofte mottas med lettelse hos de som er ansvarlige for å tildele og utforme tjenester. Forrige gang var jeg inne på at utviklingshemning kan oppleves som en forferdelig betegnelse for personer med lett utviklingshemning. Når jeg ender med diagnosen lett utviklingshemning, føyer jeg derfor alltid til noe i retning:

”Prøv å unngå begrepet ”utviklingshemning” overfor Som regel er det lurt å oversette det med lærevansker, eller å si at ... lærer litt saktere eller kan litt mindre enn mange andre på sin alder. Også fagpersoner mener at ”utviklingshemning” kan være en misvisende betegnelse for personer med så beskjedne lærevansker som lett utviklingshemning innebærer. Det er viktig å understreke at ... mestrer det meste av det som andre mestrer.”

For øvrig kan det være at diagnosen lett utviklingshemning er på vei ut. Vanligvis er jeg ikke tilhenger av forsøk på å få ting til å høres finere ut, eller til å *eufemisere*. Her går jeg imidlertid helhjertet inn for det.

Mens jeg er inne på diagnostikk, var jeg i Rogaland forleden, som jeg for så vidt er ganske ofte. Der hadde lokalradioen et innslag om asperger, et uttrykk for at diagnosen er i vinden for tiden. Det er mye å si om dette. Poenget i denne sammenhengen er at jeg titt og ofte blir bedt om å vurdere om en person kan ha asperger, at jeg ofte får kontakt med personer som allerede har denne diagnosen, og noen ganger til og med har blitt bedt om å foreta en fornyet vurdering av om en person har asperger. Det siste er aktuelt når pasienten forlanger fornyet vurdering med hjemmel i lov om pasientrettigheter. Dere klarer trolig å gjette hva jeg vil fram til. I et klart flertall av tilfellene er personen ikke i nærheten av å oppfylle kriteriene for asperger. Mange som allerede har diagnosen har et helt normalt kroppsspråk. Mange har få venner, men ikke på grunn av sære interesser eller eksentriske måter å ta kontakt på. Mange har et helt normalt forhold til å dele opplevelser og annet med andre, selv om de kanskje gjør det i liten grad på grunn av grunner som ikke har med asperger å gjøre. Mange har små eller ingen grunnleggende vansker når det gjelder empati, eller de lar være å vise det av grunner som har mer med for eksempel opposisjonell atferd å gjøre. Mange har ikke noen interesse som er særlig spesiell eller som dyrkes på en spesiell måte. Slik kan jeg fortsette. Men selv om problemene kan oppsummeres som sjenanse, sosial fobi, nedstemthet, at personen er lite sosial og liker å være alene med sine egne og kanskje litt sære ting, og til og med lett utviklingshemning, har det altså ofte endt med diagnosen asperger. I ett tilfelle som jeg kjenner til, klaget foreldrene på en aspergerdiagnose som jeg etter hvert fjernet. Helsetilsynet støttet for så vidt klagen, men skrev samtidig at det ikke var noe å utsette på arbeidet som lå til grunn for den åpenbart gale diagnosen. Jeg synes jeg ser hva som hadde skjedd hvis en lege på et somatisk sykehus, uten å ha greie på sykdommen som han eller hun skulle undersøke pasienten med tanke på, hadde endt helt ute på villspor. Jeg tror at det lett kunne ha endt med erstatning og greier, i alle fall en alvorlig påtale.

Vel, dette ble rene forelesningen. Så da er det kanskje greit å nevne at det nærmer seg 8. november. Hva så? Jo, etter det jeg kjenner til, er det fristen for å melde framlegg til neste års NAFO-seminar. Ikke vær beskjedne, folkens. Den eller de som mener å ha en *god historie*, enten den er teoretisk eller praktisk, må bare slå til. Det går alltid an å finne spennende måter å vinkle ting på, og å finne gode poenger som historien kan illustrere. Her gjelder det å være litt ”journalist” og tenke litt ”løssalg” – i en positiv betydning. Selv har jeg bare noen løse

idéer, men jeg tror nok at det dukker opp en del når det virkelig nærmer seg. La Glåmdal og Nes lokallag ”tapetsere” seminarprogrammet neste år, for å omskrive en litt vel flåkjeftet skøytetrener foran OL i 2006.



”Når soli over Synnfjell renn”, heter det i valdressangen skrevet av min mors folkeskolelærer, Nils Hovi. Og det er akkurat det den gjør her, selv om det er fra Storefjelltoppen i Hallingdal, søndag morgen under NAFO-seminaret i 1991.

Sist gang viste jeg et bilde av skummel odalsskog, det vil si dette levende skrekkabinettet som mange av lokallagets medlemmer titt og ofte må gjennom for å skjømte sine skrøpelige jobber, på vei til og fra Odalen og Glåmdalen. Nå senker høstmørket seg for alvor, med den økende angsten for skogen og dens farer som dette medfører. På samme tid for noen år siden prøvde jeg å beskrive, og kanskje bearbeide, denne angsten ved å skrive litt poesi. Da avslutter jeg med følgende Nobelprisnominerte dikt:

Vinternatt langs skogsvegen

1

Eg er i Odalen, og dagen er slutt
Eg må heim, situasjonen er akutt
For endå ein gong stig angsten i meg:
Kjem eg over Skogen på dødens veg?

3

Frosten sprenger, og natta er klar
og eg, ein sjåfør, er ikkje mye til kar
Mot Skogens makt er eg veldig liten
Nå tærer det stygt på sjølvtiliten

5

Trea ser ned på meg med kalde glis
og seier: ”Ta det med ro, følg vår justis
For er du kjepphøg, og litt arrogant
ender du lett utanfor vegens kant

2

Eg legg i veg i den stjerneklare kveld
Nå kan eg trenge både lykke og hell
Eg har kjørt her nesten 1000 gonger før
men nå kan eg komme til kort som sjåfør

4

Bilen går jamnt, og alt fungerer godt
Eg hoggser* likevel, ting kan skje brått
Det skal bare til ein liten teknisk sviht
før turen over skogen blir mitt endelikt
(*hoggse: bekymre seg)

6

Då kan du ligge der, og møte slutten
Slik vinn Skogen over atferdsgutten
For i 30 minus og ein meter med snø
er det éin ting å gjere, og det er å dø”

7

Eg ser på stjernene, med bedande blikk
"Kan De ikkje vise litt såkalla etikk?"
Dei ser tilbake, og gir eit spydig svar:
"Nå treng du heile ditt atferdsrepertoar"

9

Så spør eg trea, stjernene og ein hare
kan De vise nåde, og livet mitt spare?
Men dei seier bare: "Det er opp til deg
for nå er du ute på Djevelens veg"

11

Klarer eg det kanskje, denne gongen òg?
I alle fall har eg gjort meg liten og låg
Så kanskje lar Skogen nåde gå for rett
for jammen har eg døden i auget sett

13

Så er eg heime, og ein takk går til Gud
hjarta mitt bankar under glovarm hud
Men om nokon dagar er det på han att
Eg skal skjelve på nytt bak bilens ratt

8

Haren han hopper over vegen så lett
og skremmer meg ut av mitt lille vett
Han som eg trudde eg kunne stole på
spør meg i staden: "Er du liten nå?"

10

Då kryp eg saman, og prøver å gi gass
Skogen må ikkje bli min avskjeds plass!
Angsten tar nesten livet av meg nå
sjølv om kvar kilometer hjelper på

12

Snart er eg i Vallset, nå går det nok bra
Behaviorisme som ballast er godt å ha!
For salig Skinner er ein venn på jorda
eg vil alltid halde fast på dei gode orda

14

Og tankane rundt i hovudet mitt sviv:
"Er det snart ein ende på dette liv?"
Ja, når eg dør, eller blir pensjonist
kan eg få litt kvile, ein gong til sist

Børge Holden
(811 jobbturer over skogen ultimo oktober 2010)



Eksempel på enda skumlere odalsskog. Begynner dere å skjønne hva jeg snakker om, eller må jeg ty til enda sterkere illustrasjoner?